

HZ. PEYGAMBER'İN ABDULLAH B. ÜBEYY'İN CENÂZE NAMAZINI KILMASI

Tevhid BAKAN (*)

ÖZ

Bu makalede; Müslüman olduğunu söyleyip mescitte namaz kıldığı halde Hz. Peygamber'i kendisine siyasi bir rakip kabul ederek onun aleyhinde çalışan, bu davranışları nedeniyle bir kısım sahâbîler tarafından münafık denen Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazının Hz. Peygamber tarafından kılınması meselesi ele alınacaktır.

Konu, ilgili âyet ve hadisler ışığında incelenecektir. Bu arada hadisçi olmayan bazı âlimlerin bu mevzuun temelini teşkil eden rivâyetlerin muteber hadis kaynaklarında yer almadığı veya söz konusu rivayetlerin sahih olmadığı iddiası da değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nifak, Abdullah b. Übeyy, cenâze namazı

ABSTRACT

Performing of the Prophet Abdullah b. Ubayy's the Funeral Prayer

In this article, it will be discussed that the Prophet performed the funeral prayer of Abdullah b. Ubayy. Abdullah b. Ubayy claimed to be Muslim and prayed at the Mosque but agreed the Prophet a political rival and worked against him. therefore, he was accused of being hypocrites by some of the Companions.

This issue will be examined in the light of relevant verses and hadiths. In the meantime, some scholars do not muhaddith claims in this regard, saying the narrations are not authentic will be discussed.

Keywords: Duplicity, Abdullah b. Ubayy, the funeral prayer

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Giriş

Bilindiği üzere Hz. Peygamber, vefâtından haberdar olduğu bütün Müslümanların cenâze namazını kılmış ve onlara dua etmiştir. Hatta Hz. Peygamber, gece geç vakitte vefât edip de -zahmet olur düşüncesiyle- kendisine haber verilmeden cenâzesi kaldırılıp mezarına konulan bazı Müslümanların cenâze namazını, onların mezarı başında kılmıştır¹. Herkes de çok memnun olmuş ve hiçbir kimse buna itiraz etmemiştir. Fakat Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazının kılınması söz konusu olunca, bu kez Hz. Ömer şiddetle itiraz etmiştir. Hz. Ömer'in itirazına rağmen Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazını kılmıştır. Bu tablo ister istemez insanların zihninde konu ile ilgili bir takım suallerin doğmasına yol açmıştır: Abdullah b. Übeyy nasıl bir insanmış ve ne yapmış ki, Hz. Ömer onun cenâze namazının kılınmasına karşı çıkmıştır? Eğer Hz. Ömer'in dediği gibi o bir münafık ise ve bu namazın ona faydası yoksa Hz. Peygamber'in bu namazı kılmadaki hedefi nedir? Bu ve benzeri soruların cevabını bulabilmek için önce Abdullah b. Übeyy'i kısaca tanımamız yararlı olacaktır.

1.1. Abdullah b.Übeyy b. Selûl'ün Kısa Biyografisi

Selûl, Huzâa kabilesinden bir hanımın adıdır. Bu hanım aynı zamanda Abdullah'ın babaannesidir. Abdullah bu hanıma nisbetle İbn Selûl diye anılmaktadır. Abdullah b. Übeyy, Medine (Yesrib) halkından olup Hazrec kabilesine mensuptu². Medine'ye İslâm gelmeden önce kendi kabilesi arasında şeref ve itibar sahibi bir zat idi. Hazrec kabilesinin ileri gelenleri o'nun reisliğinde ittifak etmiş ve ilk kez Evs ve Hazrec kabileleri, böyle bir kimsenin liderliğinde birleşmişlerdi³. Zira Abdullah, Evs ile Hazrec kabilesi arasında meydana gelen Buâs ve ikinci Ficâr savaşlarına katılmayarak tarafsızlığını göstermiş ve bu iki kabilenin de güvenini kazanmıştı⁴.

Halkın güvenine mazhar olan Abdullah b. Übeyy, Medine halkının genelini ilgilendiren hususlarda da söz sahibi idi. Onun içinde yer almadığı ve özellikle de hayır dediği bir anlaşmanın geçerli olması çok zordu. Binaenaleyh

- 1 Bkz. Buhârî, Salât,71, Cenâiz,5,56; Müslim, Cenâiz, 71; Ebû Dâvûd, Cenâiz,57; Nesâî, Cenâiz, 43; İbn Mâce, Cenâiz, 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 353.
- 2 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III,139, 239; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VIII, 337; el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, VII, 54; el-Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 218.
- 3 İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 234; el-Meydânî, Abdurrahman Hasan, *Zâhîretü'n-Nifâk*, II, 511-512.
- 4 İbnü'l-Esîr, İzzüddîn, *el- Kâmi fi't-Tarih*, Beyrut 1385/1965, I, 679; Çağatay Neşet, *İslâm'dan Önce Arap Tarihi*, Ankara 1963, s.90-1; Sezikli Ahmet, *Hz. Peygamber, Deürinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994, s.22; Deniz, Tekin, *Abdullah b. Übey b. Selûl Ve Hz. Peygamber'le İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 23.

Akabe biatlerinde de onun onayının alınması önemli idi. Nitekim ikinci Akabe biatinde bir konuşma yapan Abbas b. Nadle, biatin daha güçlü ve sağlam olması amacıyla Abdullah'ın gelmesi için toplantıyı ertelemişti⁵. Fakat Abdullah b. Übeyy bu toplantıya gelemedi. Çünkü söz konusu biat, ona haber verilmeyen gizlice yapılmıştı. Zira Abdullah, kendisinin rakibi olma ihtimali olan Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesine izin vermeyebilir ve böylece sürecin tıkanmasına sebep olabilirdi.

Diğer taraftan, ikinci Akabe biatinin yapıldığını öğrenen bir grup Mekke'li, hemen Abdullah b. Übeyy'e başvurarak onun bu biatten haberi olup olmadığını kendisine sormuşlar, o buna şaşırarak: "Ben bilmiyorum Vallahi böyle bir şeyin olması çok zor. Bu gibi meselelerde kavmim beni asla atlamaz, mutlaka bana haber verirdi⁶ demiştir.

Abdullah b. Übeyy'in Yesrib halkı üzerinde sağladığı güven, onun bu şehre kral olması ile sonuçlanacaktı. Herkesin beklentisi bu yönde idi. Hz. Peygamber, Mekke'den Yesrib'e hicret buyurdukları sırada, Evs ve Hazrec kabileleri kendi aralarında anlaşarak, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ü kral yapmak için taç giydirmek üzere hazırlık da yapmışlardı⁷. Fakat Hz. Peygamber'in Yesrib'e teşrif buyurmaları üzerine Yesribliler Peygamberimizin etrafında toplandıkları için, Abdullah b. Übeyy'in krallığı gerçekleşmedi. Sonuçta Abdullah çok önemli olan makamı, yani krallığı kaybetti. Tabii bu, Abdullah için çok büyük bir kayıptı. Binaenaleyh Abdullah b. Übeyy'in, İslâm'a karşı içten içe kin beslemesi⁸ ve Hz. Peygamber'e karşı çok kaba davranmasının arkasındaki esas nedenin bu olduğu söylenebilir. Nitekim Hz. Peygamber, bir gün yoldan geçerken, evinin önünde duran Abdullah ile karşılaştı. Abdullah'ın kendisini evine davet etmesini bekledi. Ancak Abdullah Hz. Peygamber'in bu isteğini reddedip: "Git seni da'vet edenlerin evinde kal." diyerek⁹, içindeki kını açığa vurdu. Ne var ki, Hz. Peygamber onunla da ilişkisini kesmedi. Zira Hz. Peygamber nezaket kurallarına aykırı davranış sergileyen bu insanı da İslâm'a davet etmek ve peygamberlik görevini yerine getirmekle mükellefti. Çünkü o herkesin peygamberi idi.

Yine başka bir gün Abdullah'ın Hz. Peygamber'le karşılaştığında ona karşı edebe aykırı bazı sözler söylediği ve yakışsız davranışlarda bulunduğu, hadis kaynaklarında yer almıştır¹⁰.

5 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II, 89

6 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II, 91.

7 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II, 234.

8 İbn Hişâm, *a.g.e.*, II, 234, 235; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 239.

9 İbn Kesîr, *a.g.e.*, III, 199; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1393/1976, II, 272.

10 el-Buhârî, *İst'izân*, 20; Müslim, *Cihâd*, 116; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 203.

Hadiseye şahit olan Üsâme bin Zeyd'in anlattığına göre Hz. Peygamber, evinde hasta yatmakta olan Sa'd b. Ubâde'nin ziyaretine giderken aralarında Abdullah'ın da bulunduğu, Müslüman, müşrik ve Yahudilerden oluşan bir toplulukla karşılaşmış, onlara yaklaştığı sırada Abdullah kaftanıyla burnunu kapatarak, "Toz kaldırmayın." demiştir. Bununla beraber Hz. Peygamber bineğinden inerek onlara selâm vermiş, Kur'an okumuş ve Müslüman olmayanları İslâm'a davet etmiştir. Bundan rahatsız olan Abdullah b. Übeyy, Peygamber'e, söylediklerinin doğru ve güzel olduğunu, ancak kendilerini rahatsız etmemesini, tebligatını sadece kendisini ziyarete gelenlere yapmasını söylemiştir. Onun bu sözlerine, orada bulunan Abdullah b. Revâh'a karşı çıkmış ve Hz. Peygamber'e hitap ederek şöyle demiştir: "Tam aksine ey Allah'ın Resûlü, sen her zaman bizim meclislerimize buyur. Senin bu şekilde dine davet etmeni biz severiz!"¹¹ Bunun üzerine Müslümanlarla müşrikler ve Yahudiler birbirleri ile vuruşmaya başlamak üzere iken Hz. Peygamber araya girip onları teskin etmiş ve bir tatsızlık çıkmasını önlemiştir. Sonra da Sa'd Bin Ubâde'nin evine giderek üzüntüsünü ve olanları anlatmıştır. Sa'd b. Ubâde Abdullah b. Übeyy'in niçin böyle davrandığını Hz. Peygamber'e şöyle anlatmıştır: "Ey Allah'ın elçisi, sen ona yumuşak davran. Çünkü biz bu Abdullah'ı kral yapmak, ona taç giydirmek üzere idik. Allah seni bize gönderdi. Allah'a yemin ederim ki, Abdullah, senin onun krallığını elinden aldığına inanıyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber de Abdullah b. Übeyy'i affetmiştir"¹².

Bu olay, Abdullah b. Übeyy'in Medine halkı üzerindeki o güçlü otoritesinin artık sarsılmaya başladığını ifade ediyordu. Çünkü kavminden, o zamana kadar hiç böyle bir muhalefet görmemişti. Bunun üzerine kendi kendine şöyle diyordu: "Kölen senin hasmın olduğu zaman, zelil olur gidersin! Seninle gürüş tutanlar seni yıkarlar! Şahin, kanadı olmadan yerden fırlayabilir mi hiç? Şayet bir gün onun kanadı kesilirse, o mutlaka düşer!"¹³.

Abdullah b. Übeyy'in bu yakınması yersiz değildi. Çünkü artık Medine'de gün geçtikçe Müslümanların sayısı artıyor, kendisi de itibar kaybediyordu.

1.2. Abdullah b. Übeyy b. Selûl'un Müslüman Olması

Müslümanlar güç ve kuvvet kazanınca nihayet Allah onlara savaş izni verdi. Bedir harbi olacaktı. Bedir Savaşı'nda müşriklerin galip geleceğine inanan Abdullah'ın taç giyme ümidi yeniden kuvvetlenmişti. Fakat Müslümanların zafer kazanması, onu hayal kırıklığına uğrattığı gibi Medine'de müşrik olarak yaşama imkânını da ortadan kaldırmıştı. Onun bir kenarda yapayalnız kalma-

11 el-Buhârî, Edeb,115;

12 el-Buhârî, Edeb,115; Müslim, Cihâd, 116; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, II, 237-238.

13 İbn Hişâm, *a. g.e.*, II,237.

sı söz konusu idi. Bunun Üzerine İbn Übeyy ve ekibi: “هذا أمر قد توجه = Bu zafer, galibiyetin artık ona (Hz. Peygamber'e) döndüğünü gösteren bir olaydır.” dedi ve istemeyerek de olsa Müslüman görünmeyi tercih etmek zorunda kaldı¹⁴. Böylece Müslüman bir toplumun içerisinde yer edinebildi.

Abdullah b. Übey b. Selûl, Müslüman olduktan sonra insanlar arasında itibarı arttı. Makamına hürmeten kendisine mescitte özel bir yer ayrıldı. Abdullah b. Übeyy, her Cuma günü gelir, o makamda otururdu. Buna kimse itiraz etmezdi. Hz. Peygamber'in Cuma hutbesinden sonra, Abdullah b. Übeyy ayağa kalkar: “Ey insanlar, Allah'ın aranızda bulundurduğu ve sizi onunla şerefliendirdiği Resûlünü dinleyiniz ve ona itaat ediniz.” der, otururdu¹⁵.

Abdullah b. Übeyy'in bu tavrı ilk bakışta onun ne kadar iyi bir Müslüman olduğuna, tabir caizse Hz. Peygamber'in sağ kanadı olduğuna delalet etse bile, geçekte o, hiçbir zaman samimi ve tutarlı bir Müslüman olamayacaktı. İşine geldiği zaman Müslümanların arasında onların yanında; işine gelmediği zaman onlara ihanet eden bir tavır içinde olacaktı.

Uhud savaşı öncesinde Hz. Peygamber, önde gelen sahâbilerlerden oluşan bir grubu toplamıştı. Durumu değerlendirmek için onların görüşlerini alıyordu. İlk defa Abdullah b. Übey b. Selûl'ü çağırarak onun da fikrini sordu. O da Hz. Peygamber'in görüşüne paralel bir görüş beyan etti, Medine'de kalıp düşmanı beklemesini önerdi. Mühacirler'le Ensâr büyüklerinin kanaati de aynı idi¹⁶. Ancak Ensâr'dan bazı gençler Medine'nin dışardan savunulacağı görüşü üzerinde ısrar ettiler ve bu görüşte karar kılındı¹⁷.

Abdullah b. Übeyy'in mescitteki tavrı ve ardından Hz. Peygamber'in savaş konusundaki görüşü ile aynı görüş de olması, Hz. Peygamber ile arasındaki ilişkilerin iyi olduğuna işaret ediyordu. Zira o anda Abdullah Hz. Peygamber'in yanında ve hatta ön safta idi. Ama bu nereye kadar gidebilecekti!. İşte Uhud savaşı, Abdullah ve onun gibi olanlar için bir sınavdı. Bu savaş, Abdullah'ın Hz. Peygamber'e ne kadar bağlı olduğunu gösterecekti.

14 el-Buhârî, Tefsîr, 9. Al-i İmrân Süresi 15; el-Buhârî, Edeb, 115; et-Taberânî, *el-Mu'cemül-Kebîr*, I, 163; et-Tahâvî, *Maâni'l-Asâr*, I, 342; ez-Zebîdî Ahmed b. Abdüllatif Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi, XI,73.

15 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 111; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* IV, 51; Köksal Asım, *İslâm Tarihi*, X, 251-252.

16 İbn İshâk, *es-Sîre*, 303; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 67; İbn Sâd, *et-Tabakât*, II, 38; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV,13; Köksal Asım, *a.g.e.*, X, 64.

17 İbn İshâk, *es-Sîre*, 303; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 68; ez-Zebîdî, *Tecrid-i Sarîh*, X, 187; et-Taberî, *Tarîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, IV, 376; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V, 28-29; Koçyiğit Talat, “Abdullah b. Übey b.Selûl”, DİA, İstanbul 1988, I,140.

1.3. Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Olumsuz ve Tutarsız Tavırları

Hz. Peygamber, Şevval 3/Kasım 624'te, Cuma namazını kıldıktan sonra bin kişilik bir kuvvetle Uhud'a doğru yola çıktı. Yolda Şavt denilen yerde Abdullah b. Übey b. Selûl: "Muhammed gençlere uydu, benim sözümü dinlemedi, Uhud'da niçin öldürüleceğimizi de bilmiyoruz." Diyerek, üç yüz kişilik taraftarıyla beraber Hz. Peygamber'in ordusundan ayrılarak Medine'ye döndü. Böylece Hz. Peygamber'in ordusu yedi yüz kişi kaldı¹⁸.

Abdullah b. Übeyy'in bu savaşa katılmaması için bahanesi hazırды. Kur'an'ın bildirdiğine göre o ve yandaşları şöyle diyorlardı: "Eğer savaşmayı bilseydik, size katılırdık. O gün onlar, imandan çok küfre yakın idiler"¹⁹.

Bu iki olay, Abdullah'ın ikiyüzlü davrandığını açıkça göstermektedir. Ama aynı zamanda onun yanında yer alan, sözüyle hareket eden- insanların hala azımsanmayacak bir sayıda olduğunu da göstermektedir.

Abdullah'ın olumsuz tavırları bu kadarla da sınırlı değildi. Zira o Müslüman olmasına rağmen Müslümanların aleyhine çalışan Yahudiler'le olan dostluğunu sürdürmeye devam ettirdi. Nitekim Hz. Peygamber'le yaptıkları anlaşmayı bozan ve bir Yahudi kabilesi olan Kaynuka oğullarına, Abdullah sahip çıktı. Hâlbuki bu kabile hiç sebep yokken Hz. Peygamberle yaptıkları anlaşmayı bozmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber de onları muhasara etmişti. Bu kuşatmadan sonra onlar, Hz. Peygamber'in hükmüne razı olmuş ve teslim olmuşlardı. Hz. Peygamber de, erkeklerin ellerinin bağlanmasını emretti. Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy onları himaye etmek amacıyla ayağa kalkarak Hz. Peygamber'in zırhından tutmuş ve şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki, bizim bu eski müttefikimizi affetmedikçe seni bırakmam. Çünkü bu 700 savaşçı, düşmanlarımızla yaptığımız her savaşta, bizlerin yanında yer almışlardır. Şimdi sen bir günde hepsini yok etmek mi istiyorsun?"²⁰.

Ayrıca Abdullah, Nadir oğulları Yahudileri'nin Medine'den çıkarılışları sırasında da onları direnmeye teşvik etmiştir. Hz. Peygamber'in Nadir oğulları Yahudilerinin Medine'yi terk etmelerini istemesi üzerine, Abdullah b. Übeyy Yahudilere haber göndererek yerlerinden ayrılmamalarını ve Peygamber'e karşı gelmelerini istemişti. Yahudiler de buna güvenerek kalelerine kapanmış ve mukavemete teşebbüs etmişlerse de, vaad edilen yardım gelmeyince Müslümanların şartlarını kabul etmek zorunda kalmışlardı²¹. Bu olaydan yola çıkıla-

18 İbn İshâk, *es-Sîre*, I, 303; İbn Kesir, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 26; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 511; ez-Zebîdî, *Tecrid-i Sarih*, X, 187.

19 İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* IV, 14; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 19.

20 İbn İshâk, *es-Sîre*, 295; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 51-52.

21 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 200-201.

rak Abdullah'ın Yahudilere verdiği sözü tutmaması, onlara karşı da münafıkça davrandığı söylenebilir.

Abdullah b. Übeyy, Müstalik oğulları Savaşı'ndan dönerken de eskiden beri sürdürdüğü bozguncu hareketlerine devam ederek muhacirler aleyhine çirkin sözler söylemiştir²². Bunun üzerine Hz. Ömer, "Ey Allah'ın Resulü! bırak şu münafığın boynunu vurayım demiş", fakat Hz. Peygamber, "Muhammed, arkadaşlarını öldürüyor derler" diyerek, buna müsaade etmemiştir²³. Yine bu sırada Hz. Âişe hakkında uydurulan iftiranın baş tertipçisi ve yayıcısı da o olmuştur. Kur'an'da Abdullah kastedilerek, "İftiranın büyüğünü üstlenen adam için en büyük azap vardır."²⁴ buyurulmuştur.

Buna göre Abdullah b. Übeyy, Medîne halkı üzerinde nüfuzu olan, görünüşte Müslüman olup namaz kılan bir insandı. Ama o aynı zamanda Hz. Peygamber'e muhalefet eden, onun düşmanları ile işbirliği eden kritik zamanlarda onu yalnız bırakan, dahası hanımına iftira eden ve ismi açıkça zikredilmese bile, Kur'an tarafından müfteri olduğu bildirilen bir münafıktı.

Fakat Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah, sahâbenin ileri gelenlerinden, çok samimi bir Müslümandı. Asıl ismi Hubâb iken Hz. Peygamber, onun ismini Abdullah olarak değiştirdi. Bu oğul Abdullah, Bedir ve ondan sonraki savaşlara katılarak Hz. Peygamber'in maiyetinden hiç ayrılmadı. Babasının Hz. Peygamber'e karşı davranışlarından çok rahatsızdı. Hz. Peygamber izin verseydi babasının boynunu vururdu. Hz. Ebu Bekir'in hilafeti zamanında Yemame savaşına katılarak orada şehîd oldu²⁵. Binaenaleyh, Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazının Hz. Peygamber tarafından kılınmasında, bu değerli sahabî'nin hatırının olumlu bir katkısının olduğunu söylemek yanlış sayılmaz.

Abdullah İbn Übeyy ve arkadaşlarının olumsuz davranışlarına rağmen Hz. Peygamber onların yaptıklarına göz yummaya devam etti. Zira münafıklar hâlâ güçlü bir gruptu. Evs ve Hazreç kabilelerinin ileri gelenlerinin bu grubu kollamasının yanı sıra, Medine nüfusunun en az üçte biri onların yanındaydı. Nitekim Uhud Savaşı'nda bu gerçek ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla dışarıdaki düşmanlar ile savaşırken, bir de içteki düşmanlarla uğraşmak akıllıca bir davranış olmazdı. Bu sebepten ötürü Hz. Peygamber, münafıklara -onların zahiri iman iddialarını da göz önüne alarak- olumlu davranmaya devam etti.

22 63. Münafıkûn Suresi, 7, 8; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 302-304

23 el-Buhârî, Tefsîr, Müslim, Birr ve's-Sîle, 64; Tirmizî, Cihâd, 108; Tefsîr, 63. Münafıkûn Suresi 7-8

24 24. Nur Sûresi, 11; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 312-316.

25 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III,305; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, VI, 388; el-Hâkim, *Müstedrek*, III, 679; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 155; ez-Zebîdî, *Tecrîd-i Sarîh*, IV, 344.

Ayrıca Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'e karşı iyi davranarak en azından onun çevresinde olan insanların gönüllerini kazanıp, onların da hidayete ermelerine vesile olmak istiyordu.

1.4. Abdullah b. Übeyy'in Hastalanması ve Vefatı

Münafıklığının gereği olarak, uydurduğu gerekçelere sığınıp Tebuk seferine katılmayan²⁶ Abdullah b. Ubeyy, Müslümanların Tebuk'ten dönüşünü takip eden günlerde hastalandı. Yaklaşık yirmi gün süren hastalığının sonunda da öldü. (Şubat 631)²⁷. Bu hastalık, herkes için mukadder olan ölümün Abdullah için de kaçınılmaz olduğunu ona anlatmış olmalı ki, öldükten sonra kendisi için yapılacak olan cenâze işlemlerini halletmeyi düşündü.

Kaynakların kaydettikleri rivayetlere göre, Abdullah b. Übeyy bu hastalığı sırasında, cenâzesinin Hz. Peygamber tarafından kaldırılmasını istemiştir. Ancak o, bu isteğini bizzat doğrudan kendisi mi yoksa oğlu Abdullah vasıtasıyla Hz. Peygamber'e ilettiği hususunda farklı rivayetler vardır²⁸. Bazı rivayetlere göre bu hastalığı sırasında Abdullah b. Übeyy, oğlu Abdullah'a Hz. Peygamber'den elbisesini talep etmesini, onun gömleğini kendisine kefen yapmasını ve cenâzesini Hz. Peygamber'in kaldırmasını söylemiştir²⁹.

Bazı rivâyetlere göre ise Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'i hasta iken ziyaret etmiş Abdullah da bu ziyaret sırasında Hz. Peygamber'e bu arzusunu bildirmiştir. Ancak bu rivayet, senedinde râvi Muhammed b. İshak bulunduğu için Nasıruddîn el-Elbânî ve Şuayb el-Arnâûd tarafından bu rivayet zayıf kabul edilmiştir³⁰.

Hemen belirtmek gerekir ki, konu ile ilgili rivayet, sadece adı geçen rivayetten ibaret değildir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla et-Taberânî'nin kaydetmiş olduğu başka bir rivâyetin senedinde Muhammed b. İshak bulunmamaktadır. Ve söz konusu rivayet sened itibarıyla problemlili gözükmemektedir. Bu rivayete göre cenâzesinin kaldırılmasını Hz. Peygamber'den talep eden bizzat Abdullah b. Übeyy'in kendisidir. Şöyle ki; hastalandığı sırada Hz. Peygamber Abdullah'ın ziyaretine gitmiş. Bu sırada Abdullah b. Übeyy ile Hz. Peygamber, kendi ara-

26 Vakıdî Muhammed b. Ömer, *Kitabü'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones, Beyrut, 1966, III, 995-996.

27 İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, VIII, 334; el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XVIII, 272.

28 Bkz. et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XI, 353; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsad*, VI, 16-17.

29 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsad*, VI, 16-17.

30 Ebu Davûd, *Cenâiz*, 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 201; el-Hâkim, *Müstedrek*, I, 491

larında bir şeyler konuşmuşlar. Abdullah Hz. Peygamber'e: "Muhakkak Senin dediğini ben anladım. Ancak sen bana bir iyilikte bulun, gömleğini bana kefen yap. Benim üzerime namaz kıl, dedi." Hz. Peygamber de onun dediklerini yaptı³¹.

Bazı tefsir kitaplarında ve hadis şerhlerinde yer alan bir başka rivayete göre Abdullah b. Übeyy'in hastalığı ilerleyince oğlu Abdullah'ı göndererek Hz. Peygamber'i çağırttı. Hz. Peygamber geldiğinde hastalığının ciddi olduğunu anladı ve ona: "Vallahi sana Yahudileri sevmemeni söyledim. Yahudi sevgisi nihayet seni helâk etti." dedi. Abdullah b. Übeyy de Hz. Peygamber'e: "Es'ad b. Zürene onlara kin besledi de kedisine ne yararı oldu ki? Ey Allah'ın Resulü! şimdi kınama zamanı değil, ölüm zamanıdır. Seni, beni azarlayasın diye değil, benim için af dileyesin diye çağırdım. Ölürsem yıkanişimde yanımda bulun. Bana gömleğini ver, onun içine sarılayım. Üzerime namaz kıl ve benim için mağfiret dile."³² dedi.

Hadis kaynaklarında bulunmayan bu haberi ihtiyatla karşılamak gerekir. Çünkü ölmek üzere olan bir insanı böyle sıkıştırmak, ya da ayıplamak, Hz. Peygamber'in tavrına pek münasip düşmemektedir.

İbn Mâce'de bulunan bir başka rivayete göre, Abdullah b. Übeyy, bizzat kendisi cenâze namazının Hz. Peygamber tarafından kılınmasını, Hz. Peygamber'in gömleğinin kendisine kefen yapılmasını, vasiyet etmiştir. Ölünce de Hz. Peygamber, gömleğini kefen yapmış ve cenâze namazını kıldırmıştır³³. Aynı rivayet Tahâvî tarafından da kaydedilmiştir³⁴.

Görüldüğü üzere ister vasiyet etmiş olsun, ister doğrudan, ister dolaylı olsun Abdullah b. Übeyy, kefen yapması için Hz. Peygamber'den gömleğini ve cenâze namazını kıldırmasını istemiştir. Anlaşılan o ki, ölüm onun kapısını çalınca kendisini bir korku sarmış ve bundan dolayı Resulullah'ın dualarıyla, gömleğiyle kurtulmayı ummuştur.

2. Abdullah b. Übeyy'in Cenâze İşlemleri

2.1. Cenâze Namazının Kılındığını Gösteren Rivayetler:

Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazının kılındığını gösteren rivayetler, Sahâbîler'den İbn Abbas ve İbn Ömer, Tabiînden Hz. Hüsyn'in oğlu Ali

31 bkz.et-Taberani, *el-Mu'cemül-Kebîr*, XI,353.

32 et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Têvîli Âyi'l-Kur'ân*, VI, 439; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Ku'âni'l-Azîm*, II, 498; el-Beğavî, *Meâlimü't-Tenzil*, I, 81; Ebü's-Süüd, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, IV, 90; es-Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, IV, 259; VIII, 179; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 497; İbn Hacer, *Fethu'l-Barî*, VIII, 335.

33 İbn Mâce, Cenâiz, 31.

34 Bkz. et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 73.

tarafından rivayet edilmiştir. Bu son rivayet sadece Tahâvî (v.321/933)'nin Müşkilü'l-Asâr adlı eserinde bulunmaktadır³⁵.

2.1.1. İbn Abbas Hadisi:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ وَ قَالَ غَيْرُهُ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ
ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
أَنَّهُ قَالَ لَمَّا مَاتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي سَلُولٍ دُعِيَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ
فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَبَّثُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُصَلِّيَ عَلَيَّ ابْنُ أَبِي وَقَدٍ
قَالَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا قَالَ أَعَدُّ عَلَيْهِ قَوْلَهُ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ أَخْرَجَنِي
يَا عُمَرُ فَلَمَّا أَكْتَرْتُ عَلَيْهِ قَالَ إِنِّي خَيْرْتُ فَاخْتَرْتُ لَوْ أَعْلَمُ أَنِّي إِنْ زِدْتُ عَلَى السَّبْعِينَ يُعْفَرُ لَهُ
لَزِدْتُ عَلَيْهِ قَالَ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَلَمْ يَمُكِّثْ إِلَّا بِسِيرًا
حَتَّى نَزَلَتْ الْآيَاتَانِ مِنْ بَرَاءَةٍ { وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا إِلَى قَوْلِهِ وَهُمْ فَاسِقُونَ } قَالَ
فَعَجِبْتُ بَعْدُ مِنْ حُرَّاتِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللَّهِ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ.

Hiz. Peygamber → Ömer b. El-Hattâb → İbn Abbâs → Ubeydullah b. Ubeydullah → İbn Şihâb → Ukayl el- Leys → Yahya b. Bükeyr → Buhârî

İbn Abbas, bu hadisi, söz konusu olayı bizzat yaşayan Hz. Ömer'den nakletmiştir. Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazının Hz. Peygamber tarafından kıldırılmasını şöyle anlatmıştır: “Abdullah b. Übeyy b. Selül ölünce namazını kıldırması için Hz. Peygamber davet edildi. Allah Resûlü namazı kıldırma üzere ayağa kalkınca hemen ileri fırladım. “Ey Allah'ın Resulü! filan gün şöyle, filan gün böyle söyleyen Abdullah b. Übeyy'in üzerine mi namaz kılacaksın? diyerek, Hz. Peygamber'in aleyhine Abdullah'ın söylediği uygunsuz şeyleri bir bir saydım.” Bunun üzerine Allah Resûlü tebessüm etti ve bana: “Ey Ömer geri çekil” dedi. Ben de (geri çekilmeyip) çok laf edince Allah Resûlü bana: “Ben (bu namazı kıldırıp kıldırılmakta) serbest bırakıldım ve namazı kıldırma'yı tercih ettim. Eğer (Abdullah b. Übeyy'in) affedileceğini bilseydim onun için yetmişden fazla istiğfar ederdim.” dedi, onun namazını kıldı ve ayrıldı. Bu rivayetin sonunda Hz. Ömer: “O günden sonra Allah Resûlüne karşı nasıl böyle cüretkâr davrandığıma şaşırdım. Halbuki Allah ve Rasûlü daha iyi bilir”, dedi. Çok geçmeden münafıklar üzerine namaz kılmayı yasaklayan Tevbe suresinden iki âyet nazil oldu. Bu âyette Allah şöyle buyurdu: “Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarı başında durma. Çünkü onlar Allah ve peygamberini inkâr ettiler fasık olarak öldüler”³⁶.

35 Bkz. Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I,75.

36 el-Buhârî, Cenâiz 84; Tefsîr, 9. Sure 12; en-Nesâî, Cenâiz,69,79; et-Timizî, Tefsîr, 10; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I,16; I, 95; Abd b. Humeyd, *el-Müsned* I, 22; I,n35; el-Bezzâr, *el-Müsned*, I, 46; et-Tahavi, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 70.

Aynı hadisin Ahmed b. Hanbel ve Timizî'deki rivayetinde “Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'in namazını kıldı ve mezara kadar yürüdü. Defin işlemleri bitinceye kadar kabrinin başında durdu.” ifadesi yer almaktadır³⁷.

Bu hadiste Hz. Ömer'in tepkisine karşı Hz. Peygamber tebessüm etmesini el-Aynî(v.855): “Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in münafıklara karşı kızgınlığına ve onun sertliğine karşı tebessüm etmiştir. Yoksa Hz. Peygamber, katıldığı cenâzelerde genellikle tebessüm etmemiştir.”³⁸ diye yorumlamıştır.

İşaret etmek gerekir ki çok geçmeden münafıklar üzerine namaz kılmayı yasaklayan Tevbe suresinin 84. âyetinin inmesi, Hz. Peygamber'e verilen bu muhayyerliğin devamlı değil; geçici olduğunu göstermektedir.

2.1. 2. İbn Ömer Hadisi Birinci Rivâyet

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ
عُمَرَ قَالَ لَمَّا تُؤْتَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي سَلُولٍ جَاءَ ابْنَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ -
صلى الله عليه وسلم- فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ قَمِيصَهُ يُكْفَنُ فِيهِ أَبَاهُ فَأَعْطَاهُ ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ
فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ بِثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ -صلى
الله عليه وسلم- فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُصَلِّيَ عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
-صلى الله عليه وسلم- « إِمَّا خَيْرِي اللَّهُ فَقَالَ اسْتَغْفِرُ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ
سَبْعِينَ مَرَّةً وَسَأَرِيذُهُ عَلَى سَبْعِينَ ». قَالَ إِنَّهُ مُنَافِقٌ. فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-

Hz. Peygamber → İbn Ömer → Nafi' → Übeydullah b. Ömer → Ebû Üsâme → Ebu Bekr b. Ebî Şeybe → Müslim.

Bu rivayette İbn Ömer, Abdullah b. Übeyy'in Cenâze namazının kılınmasını şöyle anlatır: “Abdullah b. Übeyy ölünce, oğlu (Abdullah) Hz. Peygamber'e geldi. Babasına kefen yapması için Hz. Peygamber'den gömleğini istedi. O da gömleğini verdi. Sonra Hz. Peygamber'den babasının cenâze namazını kılmasını istedi. Hz. Peygamber de cenâze namazını kılmak üzere ayağı kalkınca Hz. Ömer (arkadan Hz. Peygamber'in) elbisesini tuttu ve : “Ey Allah'ın Resûlü, sen onun üzerine namaz mı kılıyorsun? Halbuki Allah, onu üzerine namaz kılmanı sana yasaklamıştı”, dedi. Bunu üzerine Hz. Peygamber: “ Allah, (bu hususta) beni muhayyer bıraktı veya Allah, bunu bana haber verdi”. Allah: “ Sen onlara ister istiğfar et istersen istiğfar etme. Yetmiş defa istiğfar etsen bile Allah onları affetmeyecek” buyurdu³⁹. Ben de yetmişden

37 Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I, 16; Tirmizî. Tefsir, 10.

38 el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XVIII, 273.

39 9.Tevbe, 80.

fazla istiğfar edeceğim diye cevap verdi. Hz. Ömer ise: “O bir münafıktır”, dedi. Hz. Ömer’in bu itirazına rağmen Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy’in cenâze namazını kıldı.(...)40.

Görüldüğü üzere Abdullah b. Übeyy’in cenâze namazının kılınması hususunda Hz. Ömer ile Hz. Peygamber arasında bir görüş farklılığı söz konusudur. Bunun da, yukarıda meâlini verdiğimiz Tevbe suresinin 80. âyetinin farklı anlaşılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Şöyle ki; Hz. Ömer’e göre bu âyette Abdullah b. Übeyy ve onun gibileri için istiğfar yasaklanmıştır. İstiğfar edilmesi yasaklanan birinin cenâze namazının kılınması da yasaktır. Başka bir ifadeyle Hz. Ömer’e göre Allah’ın “Ey Peygamber sen onlar için ister istiğfar et istersen istiğfar etme. Yetmiş defa istiğfar etsen bile Allah onları affetmeyecek” buyurması, ‘yani ne kadar çok istiğfar edersen et Allah onları affetmeyecektir’ anlamındadır. Bu da: ‘Ey Peygamber sen de onlar için istiğfar etme’ demektir. Zira affedilmeyecek kimseler için af dilemenin, onlar için cenâze namazı kılmanın bir anlamı yoktur.

Fakat Hz. Peygamber’e göre ise söz konusu âyette Abdullah b. Übeyy ve onun gibileri için istiğfar yasaklanmamıştır. “Yetmiş defa istiğfar etsen bile Allah onları affetmeyecektir”, ‘ama sen serbestsin, dilersen onlar için istiğfar edebilirsin dilersen istiğfar etmezsin’ anlamındadır. Allah’ın affetmesi başka şey; onlar için Hz. Peygamber’in istiğfar etmede serbest bırakması başka bir şeydir. Binaenaleyh Allah (c.c.) Hz. Peygamber’i serbest bırakınca o da tercihini istiğfar etme yönünde kullanarak ‘yetmişten fazla istiğfar edeceğim’ demiş ve Abdullah b. Übeyy’in cenâze namazını kılmıştır. Çünkü İstiğfar edip etmede Hz. Peygamber serbesttir. Ama affetme işine gelince, onun bilgisi de yetkisi de Allah’a aittir. Hz. Peygamber onu bilemez. Nitekim İbn Abbas hadisinde Hz. Peygamber’ “Eğer affedileceğini bilseydim onun için yetmişten fazla istiğfar ederdim.” buyurarak Abdullah b. Übeyy’in affedileceğini bilmediğini de ifade etmiştir. Burada işaret etmek gerekir ki, affedilmeyecek birisinin cenâze namazını kılmanın o şahsın kendisi için elbette bir anlamı yoktur. İşin uhrevî boyutu böyledir. Ancak bilindiği üzere cenaze namazı kılmanın bir de dünyevî boyutu ve önemi vardır. Ölen bir insanın çevresi, eşi-dostu, ailesi ve geride kalanlar için cenâze namazının kılınması oldukça önemlidir. O bir onur ve teselli kaynağıdır. Hele bu namazın Hz. Peygamber tarafından kılınması ölenin ailesi ve çevresi için büyük bir şereftir. Bu, onları çok mutlu eder. Binaen aleyh Hz. Peygamber’in Abdullah b. Übeyy’in Cenâze namazını kılmasını bu açıdan değerlendirmek yanlış sayılmaz.

40 el-Buhârî, Cenaiz, 22; Tefsîr, 9.Sure 12,13; Müslim, Sıfâtü'l-Münafıkın,3; Fedâilu's-Sahâbe, 25; et-Tirmizi, Tefsîr ,10; Nesâî, Cenaiz,40; İbn Mâce, Cenâiz, 31.Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II,18.

2.1.3. İbn Ömer Hadisinin İkinci Rivâyeti

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي لَمَّا تُؤْتِي جَاءَ ابْنَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْطِنِي قَمِيصَكَ أَكْفَنُهُ فِيهِ وَصَلَّ عَلَيْهِ وَاسْتَغْفِرَ لَهُ فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَمِيصَهُ فَقَالَ أَذِنِي أَصَلِّي عَلَيْهِ فَأَذَنَهُ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ جَذَبَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ أَلَيْسَ اللَّهُ نَهَاكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى الْمُنَافِقِينَ فَقَالَ أَنَا بَيْنَ خَيْرَتَيْنِ قَالَ {اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ} فَصَلَّى عَلَيْهِ فَتَزَلَّتْ {وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا}

Hız. Peygamber → Abdullah b. Ömer → Nâfi' → Ubeydullah → Yahya b. Saîd el- Kattân → Müsedded → Buhârî

İkinci rivayette İbn Ömer, Abdullah b. Übeyy'in Cenâze namazının kılınmasını şöyle anlatır: “Abdullah b. Übeyy ölünce, oğlu (Abdullah) Hz. Peygamber'e gelmiş ve. Ey Allah'ın Resûlü gömleğini bana versen de (babamı) onunla kefenleşem. Namazını kılsanız ona istiğfarda bulunsanız, demişti. Hz. Peygamber de ona gömleğini verdi ve (cenâze hazırlanınca) bana haber veriniz, namazını kılalım buyurdu. (Abdullah cenâzenin hazır olduğunu) ona haber verdi. Hz. Peygamber onun (Abdullah b. Übeyy'in) üzerine cenâze namazını kılmak isteğince Hz. Ömer (arkadan Hz. Peygamber'in elbisesini) çekti: “Ey Allah'ın Resûlü, Allah senin, münafıklar üzerine namaz kılmanı yasaklamadı mı?” dedi. Bunu üzerine Hz. Peygamber: “Ben istiğfar edip etmemekte muhayyerim.” Çünkü Allah: “Sen onlar için ister istiğfar et istersen istiğfar etme. Yetmiş defa istiğfar etsen bile Allah onları affetmeyecek” buyurmuştur, diye cevap verdi. Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazını kıldı⁴¹.

İbn Ömer'in bu hadisiyle İbn Abbas hadisini karşılaştıran Tahavî, İbn Abbas hadisinin İbn Ömer hadisinden daha sahih olduğunu söylemiştir. Zira İbn Ömer hadisinde yer alan: “Ey Allah'ın Resûlü! Allah seni münafıklar üzerine namaz kılmaktan nehyetmedi mi?” ifadesinin ravilerden birinin vehmi olduğunu söylemiştir. Çünkü Allah'ın yasakladığı bir şeyi Hz. Peygamber'in yapması muhaldir⁴². zîra Hz. Peygamber'le Hz. Ömer, Abdullah b. Übeyy üzerine namaz kılmayı tartışırken Münafıklar üzerine namaz kılmayı yasaklayan âyet de henüz inmemiştir.

Muteber hadis kaynaklarında bulunan bu rivayetlerden açıkça anlaşıldığı gibi Hz Ömer itiraz etmesine rağmen Hz. Peygamber, Abdullah b.Übeyy'in cenâze namazını kılmiştir.

41 el-Buhârî, Cenâiz, 22; et-Timizî, Tefsîr, 10; en-Nesâî, Cenâiz, 92; İbn Mâce, Cenâiz, 31; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II,18.

2.2. Abdullah b. Übeyy'in Tekfini

Kaynaklarda Abdullah b. Übeyy'in tekfini ile ilgili rivayetleri araştırdığımızda bu konuda Cabir b. Abdullah gelen iki rivayetin var olduğunu görüyoruz. Bu rivayetlerden birisinde Cabir b. Abdullah bunu şöyle anlatıyor.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَعْدَ مَا أُدْخِلَ قَبْرَهُ فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ وَوُضِعَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَنَفَتْ عَلَيْهِ مِنْ رِيْقِهِ وَالْبَسَهُ فَمِصَّهُ فَاللَّهُ أَعْلَمُ

“Abdullah b. Übeyy defnedildikten sonra Hz. Peygamber onun mezarının başına geldi. O mezarından çıkartıldı. Hz. Peygamber'in dizlerinin üzerine kondu. Hz. Peygamber mübarek nefesiyle ona üfledi. Kendi gömleğini ona giydirdi. En iyisini Allah bilir”⁴³.

Aynı sahâbiden bir başka senedle gelen diğer bir rivayette ise Cabir şöyle diyor:

حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ الْمُرَادِيُّ، حَدَّثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ لَمَّا مَاتَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي جَاءَ ابْنُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ إِنْ لَمْ تَشْهَدْهُ لَمْ نَزَلْ نُعَيِّرُ بِهِ فَأَتَاهُ ، وَقَدْ أُدْخِلَ فِي حُفْرَتِهِ فَقَالَ " أَفَلَا قَبِلَ أَنْ تُدْخِلُوهُ " قَالَ: فَأُخْرِجَ مِنْ حُفْرَتِهِ فَتَقَلَ عَلَيْهِ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ وَالْبَسَهُ فَمِصَّهُ

“Abdullah b. Übeyy ölünce, oğlu (Abdullah) Hz. Peygamber'e geldi ve: ”Ey Allah'ın Resülü eğer sen ona (babamın cenâzesine) gelmezsen biz (insanlar tarafından) daima ayıplanırız”, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber cenâzeye geldi. Baktı ki cenâze kabrine konulmuş. Bunun üzerine Hz. Peygamber orada bulunanlara: “Niçin onu kabre koymazdan evvel bana haber vermediniz?” dedi. Böylece o kabrinden çıkartıldı. Hz. Peygamber başından ayağına kadar üfleterek tozunu sildi ve gömleğini ona giydirdi”⁴⁴. Senedleri ve lafızları farklı, anlamaca birbirine yakın olan bu rivayette Abdullah b. Übeyy'in sadece kefenlenmesinden söz edilmesi, onun namazından bahsedilmemesi dikkat çekicidir. Bu rivayetlerde Abdullah b. Übeyy'in cenâze nazından bahsedilmemesini gerekçe gösteren et-Tahâvî'ye göre Hz. Peygamber Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazını kılmamıştır. Hz. Peygamber'in uygulamalarına muvafık olan

42 Bkz. et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, I, 73.

43 el-Buhârî, Cenâiz,76; el-Buhârî, Libas,7; Müslim, Sıfatü'l-Münafikin, 2; en-Nesâî, Cenâiz, 92.

44 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 373; et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, I, 75.

onun namazını kılmamasıdır⁴⁵. et-Tahâvî'nin bu görüşünü benimsek zordur. Zira Câbir'in rivâyetlerinde cenâze namazından bahsedilmemesi o namazın Hz. Peygamber tarafından kılınmadığı anlamına gelmez.

Nitekim Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazının kılınmasından bahseden rivayetler ile sadece tekfininden söz eden rivayetlerin bulunduğu kitapların şarihleri ise bu iki grup rivayeti aynı derecede sahih kabul edip aralarındaki zahiri tearuzu gidermeye çalışmışlardır⁴⁶.

İbn Ömer hadisindeki “gömleğini verdi” ifadesini “gömleğini vereceğini” söyledi, şeklinde yorumlamışlardır⁴⁷. İbn Hacer, Cabir hadisindeki “Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'i ailesi kabrine defnettikten sonra mezarına gelmiş”, cümlesini şöyle yorumlamıştır: “Abdullah b. Übeyy'in ailesi, cenâzeye gelmesinin Hz. Peygamber için zahmet olacağından endişe ettiler. Acele ederek Hz. Peygamber gelmeden Abdullah'ı kabrine koydular. Hz. Peygamber gelince onu kabrine konmuş buldu. Bunun üzerine gömleğini kefen yapma ve namazını kıldırma vadini yerine getirmek için onun kabrinden çıkarılmasını emretti”⁴⁸.

Çok açık olmamakla beraber bu rivâyetlere göre Abdullah'ın cenâze namazı kabrinin başında kılındığı söylenebilir.

Kanaatimize göre bu rivayetlerden birincisinin sonunda Cabir'in “En iyisini Allah bilir” ifadesi, Cabir'in verdiği bu haberin doğruluğundan emin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. İbn Abbas ve İbn Ömer hadisleri, Cabir hadisine tercih edilebilir. Zira bu olayı bizzat nakleden ve olayı yaşan Hz. Ömer ve onun oğlu Abdullah b. Ömer'in bu meseleyi Cabir b. Abdullah'tan daha iyi bileceğini düşünmek yanlış olmasa gerektir.

Sonuç itibari ile bu iki zayıf hadisi hariç tutup İbn Abbas ve İbn Ömer tarafından kayd edilen sahih hadislerle dayanarak Hz. Ömer'in itirazına rağmen Hz. Peygamber'in Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazını kıldığını söyleyebiliriz.

Burada üzerinde durmamız gereken en önemli iki husus vardır. Bunlardan biri, Hz. Ömer'in İtirazı veya sorusu; Diğeri de Hz. Peygamber'in buna verdiği cevaptır.

45 et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, I,76.

46 İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, 139; el-Aynî, *Ümdetü'l-Karî*, VIII, 54; VIII,164; el-Mubarekfürî, *Tuhfetü'l-Ehvezî*, VIII, 396.

47 ez-Zebîdî *Tecrid*, IV, 348.

48 İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, 139; el-Aynî, *Ümdetü'l-Karî*, VIII, 54; VIII,164; el-Mubarekfürî, *Tuhfetü'l-Ehvezî*, VIII, 396.

Hz. Ömer'in İtirazı veya Sorusu:

Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazının Hz. Peygamber tarafından kılınmasına Hz. Ömer'in itirazını veya sorusunu kapsayan rivayetlerdeki ifade farklılıkları dikkat çekicidir. Bu farklılıkları manaya etkisi itibarı ile iki kısımda ele alabiliriz:

1. İbn Abbas Hadisindeki İfadesi:

Bu hadiste Hz. Ömer itirazını şöyle ifade etmiştir: *أتصلي على ابن أبي وقد قال* = "Ey Allah'ın Resülü) filan gün şöyle, filan gün böyle söyleyen,(Abdullah) b. Übeyy'in üzerine mi namaz kılacaksın?⁴⁹. Bu sözün arkasında Abdullah b. Übeyy'in Hz. Peygamber ve ashâbına karşı takındığı olumsuz tavırların olduğu açıktır. Nitekim – daha önce bahsedildiği üzere- Abdullah Übeyy ve yandaşlarının uygunsuz söz ve tavırları ile alâkalı pek çok malumatı hem Kur'an-ı Kerim'de⁵⁰ ve hem de hadis kaynaklarında bulmak mümkündür⁵¹. Abdullah b. Übeyy'in nasıl birisi olduğunu Hz. Peygamber, Hz. Ömer'den daha iyi biliyor. Ancak Hz. Ömer'le Hz. Peygamber'in konulara ve meseleye bakışları farklıdır.

Düz bir mantıkla düşünen, Abdullah b. Übeyy'in olumsuz söz ve davranışlarını göz önünde bulunduran Hz. Ömer'e göre Hz. Peygamber'in gömleğini ona vermesi ve onun namazını kılması olacak şey değildir. Çünkü Abdullah b. Übeyy bu muameleye layık birisi değildir.

2. İbn Ömer Hadisindeki İfadeler:

2.1. Hz. Ömer'in İtirazının Soru Tarzında Olan Sözleri

أليس الله نهاك أن تُصلي على المنافقين = "Allah seni, münafıklar üzerine namaz kılmanı yasaklamadı mı?⁵²"

يا رسول الله أتصلي عليه وقد نهاك الله أن تصلي عليه = "Ey Allah'ın Resülü onun üzerine namaz mı kılıyorsun? Halbuki Allah, bunu sana yasaklamıştı"⁵³.

أتصلي على هذا وقد نهى الله عنه = "Şunun üzerine namaz mı kılıyorsun? Oysaki Allah onu yasaklamıştı"⁵⁴.

49 el-Buhârî Cenâiz 84; Tefsîr, 9. Sûre Tevbe, 12; en-Nesâi Cenâiz,69,79; et- Tirmizî. Tefsîr, 10; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I,16;I,95;Abd b. Humeyd, *el-Müsned* I,22;I,35; el- Bezâr *el-Müsned*, I,46; et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 70.

50 Bkz. 63.Sûre Münafikûn,7,8; 24.Sûre en-Nûr,11.

51 el-Buhârî, Tefsîr, 63. Sûre Münafikîn,1-7; Müslim, Sıfatü'l- Münafikîn, 1,2.

52 el-Buhârî, Cenâiz, 22; el-Buhârî, Libâs,7; et-Tirmizî, Tefsîr,10; et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 72.

53 Müslim, Sıfatü'l-Münafikîn, 3, Fedailü's-Sahâbe, 25; et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I,73.

54 et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I,75.

2.2. Hz. Ömer'in İtirazının Şaşkınlık İfade Eden Sözleri

قال له عمر بن الخطاب ما ذاك لك = "Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazını kılmak isteyen Hz. Peygamber'e Hz. Ömer: "Sana ne oldu?" dedi⁵⁵.

يا رسول الله تصلي عليه وقد نحاك ربك أن تصلي عليه = "Ey Allah'ın Resûlü onun üzerine sen namaz kılıyorsun! Halbuki senin Rabb'in, bunu sana yasaklamıştı"⁵⁶.

تصلي عليه وهو منافق وقد نحاك الله أن تستغفر لهم = Münafık olduğu halde onun üzerine namaz kılıyorsun! Oysaki Muhakkak Allah, onlar için istiğfar etmeni sana yasaklamıştı⁵⁷.

قد نحاك الله أن تصلي على المنافقين = "Muhakkak Allah seni münafıklar üzerine namaz kılmanı yasakladı⁵⁸.

Biz Nebevî lafızlara önem veren Müslim'in el-Câmiu's- Sahih adlı eserindeki ifadeyi tercih ederek Hz. Ömer'in, "Ey Allah'ın Resûlü onun üzerine namaz mı kılıyorsun? Hâlbuki Allah, bunu sana yasaklamıştı"⁵⁹ dediğini söyleyebiliriz. Buna göre demek ki Hz. Ömer bu konuda böyle bir yasağın var olduğu kanaatinden yola çıkarak böyle bir itirazda bulunmuştur. İbn Hacer'e göre Hz. Ömer Tевbe suresi 80 âyetinde geçen *فلن يغفر الله لهم* cümlesinden onların üzerine cenâze namazı kılınmasının yasaklandığını anlamıştır. Hz. Peygamber ise böyle bir yasağın olmadığını ona haber vermiştir⁶⁰.

Hz. Ömer'i böyle düşünmeye sevk eden nedenler arasında daha önce geçen İbn Abbas hadisinde belirtildiği gibi evvela Abdullah b. Übeyy'in samimi bir Müslümana yakışmayan tutum ve davranışları olduğu açıktır. İkinci olarak Hz. Ömer Tевbe sûresinin 80. Âyetinden Abdullah b. Übeyy'in üzerine cenâze namazının Allah tarafından yasaklandığı anlamış olmasıdır. Nitekim Tahâvî'nin Müşkilü'l-Asâr 'da kaydetmiş olduğu mürsel bir haberden bunu anlamak mümkündür.

55 İbn Mace, Cenâiz, 31.

56 el-Buhârî, Tefsîr, 9. Sûre Tевbe, 12,13.

57 el-Buhârî, Tefsîr, 9. Sûre Tевbe, 12.

58 en-Nesâi Cenâiz,79; Amed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 16.

59 Müslim, Sıfatül-Münafikîn, 3, Fedailü's-Sahâbe, 25; et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 73.

60 Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, III, 139.

ما رَوَاهُ يَعْقُوبُ بْنُ شَيْبَةَ ، عَنْ سُنَيْدِ بْنِ دَاوُدَ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ، قَالَ : لَمَّا تُؤَيِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي جَاءَ ابْنُهُ الْحُبَابُ وَكَانَ مِنْ صَالِحِي أَصْحَابِهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا الْحُبَابِ قَدْ مَاتَ فَأَعْطَاهُ قَمِيصَكَ الَّذِي يَلِي جِلْدَكَ أَكْفَنُهُ فِيهِ وَصَلَّ عَلَيْهِ فَقَالَ عُمَرُ : أَتَصَلِّي عَلَيَّ هَذَا وَقَدْ نَهَى اللَّهُ عَنْهُ ؟ قَالَ : " وَأَيُّ النَّهْيِ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ؟ " فَقَرَأَ عَلَيْهِ : { اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ } [التوبة: 80] إِلَى قَوْلِهِ : { اللَّهُ هُمْ } [التوبة: 80] قَالَ : " وَأَيُّ النَّهْيِ تَرَى نَهْيًا " ، فَأَعْطَاهُ قَمِيصَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ

Hiz. Hüseyin'in oğlu Ali kanalı ile gelen söz konusu rivayette bu şöyle anlatır: Abdullah b. Übeyy ölünce Sahâbe'nin Salihlerinden olan oğlu Hubab Hiz. Peygamber'e geldi ve: " Ey Allah'ın Elçisi Ebu Hubâb(babam) öldü. Senin mübarek bedenine değmiş olan gömleğini ver, onu gömleğinin içine sarıp kefen yapayım. Onun cenâze namazını kıl, dedi. Bunun üzerine Hiz. Ömer: " (Ey Allah'ın Resulü) Allah, bunu yasaklamışken sen onun namazını mı kılacaksın?" dedi. Hiz. Peygamber de Ömer'e yasak nerde diye sordu. Ömer de Tevbe suresinin 80. âyetini okudu. Hiz. Peygamber de tekrar sen o yasağı nerede görüyorsun dedi ve Hiz. Ömer'in itirazını yerinde bulmayarak gömleğini Abdullah'a verdi ve onun babasının namazını da kıldı⁶¹.

Hiz. Ömer'in İtirazına Hiz. Peygamber'in Verdiği Karşılık

Hiz. Ömer'in bu itirazına ya İbn Abbas hadisinde olduğu gibi

" إِنْ خَيْرٌ فَاخْتَرْتُ لَوْ أَعْلَمُ أَيُّ إِنْ زِدْتُ عَلَى السَّبْعِينَ يُغْفَرُ لَهُ لَزِدْتُ عَلَيْهَا " = Ben (Abdullah b. Übeyy'in namazını kılıp kılmamakta) muhayyer kılındım. Akabinde namazını kılmayı tercih ettim. Eğer onun affedileceğini bilseydim onu için yetmişden fazla istiğfar ederdim", şeklindedir⁶².

Yahutta İbn Ömer hadisinde olduğu gibi Hiz. Peygamber:

" وَسَأَزِيدُهُ عَلَى السَّبْعِينَ إِمَّا خَيْرِيَنِ اللَّهُ " Beni Allah muhayyer bıraktı. Ben ona yetmişden fazla istiğfar edeceğim " karşılığını verdi. Arkasından Hiz. Peygamber bu muhayyerliği nerden anladığını belirtmek için Tevbe suresinin 80. Âyetini okudu⁶³. Bazı rivayetlerde de sadec : " أَنَا بَيْنَ خَيْرَتَيْنِ " = Ben muhayyerim" şeklindedir⁶⁴.

61 et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 75. (Bu rivayetin son ravisi olan Hiz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin Hiz. Peygamber'i görmesi mümkün olamadığından bu haber mürseldir.)

62 el-Buhârî, Cenâiz 84; Tefsîr, 9. Sure Tevbe, 12; en-Nesâî, Cenâiz,69,79; et-Timizî, Tefsîr, 10; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I,16; İbn Hibbân, 449; Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, I,22;I,35;Tahavi, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 70.

63 el-Buhârî, Tefsîr, Sure 9. Tevbe, 12,13; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 25; Sıfâtü'l-Münafkin, 3; el-Beyhakî, Sünen, III,402.

64 el-Buhârî, Cenâiz, 22; et-Tirmizî, Tefsîr,10; en-Nesâî, Cenâiz,40; İbn Mâce, Cenâiz, 31; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II,18.

Görüldüğü üzere Hz. Ömer'in itirazına karşı Hz. Peygamber hep kendisinin muhayyer olduğunu belirtmiştir. Hatta bazı rivayetlerde onu muhayyer kılanın da Allah olduğunu söylemiştir. Arkasından da Hz. Peygamber, bazı rivayetlerde “Eğer onun affedileceğini bilseydim yetmişten fazla ederdim.” derken diğer bir rivayette yetmişten fazla istiğfar edeceğini ifade ediyor.

Buradaki tartışmalarda görünür sebep “yetmiş” kelimesinden ne anlaşılması gerektiği hususudur. Tevbe suresinin söz konusu ayetini yorumlayan Elmalılı merhum bu durum şöyle izah etmiştir: “Yedi, yetmiş, yedi yüz gibi sayılar mutlak olarak bir şeyin çok yapılması için kullanılır. Böyle olmakla beraber bu sayıların her biri esas itibarıyla daha yukarısının hükmüne aykırı bir sınırı belirler. Bundan dolayı Peygamber Efendimiz bunu dikkate alarak “demek ki, Allah bana izin verdi, ben de yetmişten daha fazla istiğfar edeceğim demiş. Fakat arkasından münafıklar üzerine istiğfarı yasaklayan âyet (63. Mü-nafikûn, 6) nâzil olmuştur”⁶⁵.

el-Kurtûbî'ye göre “yetmiş” kelimesini her iki anlamda kullanan alimler vardır. Hasan el-Basrî (v. 110), Katâde (v. 118) ve Urvey'e (v. 94) göre bu âyette muhayyerliği ifade etmektedir. Yani “İstersen münafıklar için istiğfar et, istersen istiğfar etme” demektir⁶⁶. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in anladığı mananın Arap diline aykırı bir tarafı olduğu söylenemez.

Kaldı ki, Hz. Peygamber, eğer muhayyer bırakıldım dediye muhayyer bırakılmıştır. Ayrıca Allah'ın affetmeyeceğini bildirmesinin cenâze namazını kıldırıp kıldırılmamasıyla alakası yoktur. Eğer Allah böyle bir muhayyerlik vermeseydi, Hz. Peygamber'in Allah'ın izni olmadan herhangi bir şey yapması söz konusu olamazdı.

Diğer taraftan daha sonra münafıklar için istiğfar etmeyi ve onlar üzerine namaz kılmayı yasaklayan âyetlerin inmesi Hz. Peygamber'e verilen muhayyerliğin sona erdiğini kesin olarak göstermektedir. Hz. Peygamber'in izin verilen süre içerisinde bu muhayyerlik doğrultusunda uygulamalarda bulunmasında yadırganacak bir şey yoktur.

Hadisinin Sıhhatine itiraz

1. İbn Abbas Hadisi

Hadisin Bulunduğu Kaynaklar

Bu hadis, Buhârî'de iki bölümde; Nesâî ve Tirmizî de bir bölümde ve daha pek çok kaynakta geçmektedir⁶⁷. Genellikle cenâiz bölümlerinde bula-

65 Yazır Ahmed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 387.

66 el-Kurtûbî, el-Câmi' li Akâmi'l-Kur'ân, trs., VIII, 219-220.

67 el-Buhârî, Cenâiz, 83; Tefsir, 9.Süre Tevbe, 12; et-Tirmizî, Tefsir,10; en-Nesâî, Cenâiz, 69,79; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, I,16;I,95; Abd b. Humeyd, el-Müsned, I,22;I,35; el-Bezzâr, el-Müsned, I,46; et-Tahâvî, *Müşkilü'l-Asâr*, I, 70.

nan bu hadisi ayrıca Buharî ve Tirmizî, tefsir bölümünde Tevbe suresinin 80. âyetinin tefsirinde kullanmışlardır⁶⁸. Rivayet tefsirleri de söz konusu âyetin tefsiri sadedinde bu habere yer vermişlerdir⁶⁹. Hadisçiler, tefsirciler ve şârihlerden hiçbirisi bu mealdeki hadislerin sahih olmadığından söz etmemişlerdir. Âyetle hadisi bir bütünlük içerisinde anlamaya çalışmışlardır⁷⁰.

Ancak el-Bakillanî (v.403/1013), el-Cüveynî (v.478/1085) ve el-Gazzalî (505/1111) gibi mütekellim Usûlü Fıkıh alimleri bu tür hadislerin sübutunu kuşkuyla karşılanmış ve onların delil olabilecek nitelikte bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Nitekim el-Bakillanî şöyle demiştir: “Bu haber ahâd haberlerdendir. Subutu bilinmez, (usul konularında) delil olamaz⁷¹”. el-Bakillanî’nin bu tavrını anlamak çok zor değildir. Çünkü kelâmcılar, genellikle mütevatir haber gibi sübutu kat’i olan haberleri delil kabul ederler. Böyle olmayan haberlere pek itibar etmezler. Bu bakımdan Bakillânî’nin bu tavrı pek de yadırganmaz.

Ancak kaynak seçiminde sanki gariplik var. Acaba el-Bakillânî tenkid için aldığı “لَأَزِيدَنَّ عَلَيَّ السَّبْعِينَ” cümlesini niçin muteber hadis kaynaklarından değil de et-Taberî (H.310)’nin Tefsiri’ndeki mürsel bir haberden almıştır. Aslında onun aldığı kısım da cümlenin tamamını değil, sade bir parçasıdır. Nitekim söz konusu kaynakta cümlenin tamamı “قَدْ خَيْرَنِي رَبِّي فَأَزِيدَنَّ عَلَيَّ السَّبْعِينَ” şeklindedir⁷².

Temel hadis kaynaklarının yazılmasından çok sonra yaşayan bu alimlerin söz konusu kaynaklardaki hadislere nasıl ulaşamadıklarını anlamak da zordur. Bunu o günün imkânlarına bağlamak ne derce doğru olduğu kesin olarak bilinmez.

Öte yandan el-Bakillânî’den sonra gelen alimlerin bu tür haberleri red etme üslupları daha ilginçtir. Nitekim el-Cüveynî de şöyle der:

“اسْتَغْفِرُكُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرُكُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرُكُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ”

âyetinden sonra Hz. Peygamber’in “لَأَزِيدَنَّ عَلَيَّ السَّبْعِينَ” buyurduğu söylen-

68 Buhârî, Tefsîr, 9.Sûre Tevbe 12; et-Tirmizî, Tefsîr, 10.

69 et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân 'an Têvîli Âyi'l-Kur'an*, VI, 439; İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm, II, 498; el-Kurtûbî, *el-Câmi' li Ahkâm'l-Kur'an*, trs. VIII, 218; eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, II, 389.

70 et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân 'an Têvîli Âyi'l-Kur'an*, VI, 439; İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm, II, 498; el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâm'l-Kur'an*, VIII,218; eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, II, 389.

71 el-Bakillanî, *et-Takrib ve'l-İrşâd*, thk. Abdulhamîd b.Ali Ebu Züneyd, Müessesü'r-risâle, 1418/1990, III, 344.

72 Bk. et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân 'an Têvîli Âyi'l-Kur'an*, VI, 434.

di. “Biz de deriz ki, Ehl-i Hadis bunu sahih kabul etmemiştir”⁷³. Burada el-Cüveynî'nin Ehl-i Hadis dediği kimdir? İsim vermediğinden onun bundan kimi kastettiğini anlamak zordur. Eğer bundan Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim Tirmizî ve Nesaî gibi hadisçileri kast ediyorsa, daha önce de belirttiğimiz gibi söz konusu hadis kitaplarında bu hadislerin var olduğu kesindir. Üstelik hiçbir hadisçi bu hadislerin sahih olmadığını söylememiştir.

el-Gazzâlî de: “Bu, haber-i vahid. Bununla delil getirilemez” dedikten sonra “Açık olan şu ki, bu haber sahih değildir”⁷⁴, demiştir. Hele el-Gazzâlî'nin talebelik döneminde yazmış olduğu el-Menhûl adlı eserindeki ifadesi daha serttir. Onun ifadesi de şöyle: “İstiğfar âyeti ile ilgili nakledilen her şey kat'i olarak yalandır”⁷⁵. Bu rivayetler ne kadar çok olsa ve hepsi toplanıp bir araya getirilse bile yine bilgi ifade etmez”⁷⁶. Bizce kabulü çok zor olan bu görüşler bazı Şii bilginler tarafından çok beğenilmiş ve takdir edilmiştir. Nitekim Âyetullah es-Seyyid Ali el- Huseynî el Mîlânî, Allah'a hamd ederek bu alimlerin görüşlerini beğendiğini belirttikten sonra söz konusu haber hakkında şöyle diyor: “Bu hadisi Ömer'in fazileti için uydurmuşlardır. Bu kesinlikle yalan ve uydurmadır. Nitekim Gazzali gibi alimler bunu açıkça ifade etmişlerdir”⁷⁷.

Diğer taraftan söz konusu görüşleri reddeden es-Subkî (v.756/1355)'ye göre el-Gazzâlî, bu görüşünü el-Cüveynî'den; el-Cüveynî de bunu el-Bakillânî'den almıştır. es-Subkî'ye göre onların bu görüşleri batıldır. Çünkü söz konusu hadis, Buhârî ve Müslim'de bulunmaktadır. Onların bu hadisleri inkâr etmede kullandıkları gerekçe de sağlam değildir. Çünkü Arap 70 sözünü bazen mübalağa için kullanmış; bazen de hakiki manada kullanmıştır⁷⁸. Bunun bir tarafını görüp diğer yönünü ihmal etmek doğru değildir⁷⁹. Hicrî 1353'de vefat eden şârih el-Mübârekfûrî'ye göre başta Buhârî ve Müslim'in sahihleri olmak üzere pek çok hadis kitabında yer alan ve pek çok senedleri bulunan bu hadisleri inkâr etmek, inkâr edenin hadis bilgisinin olmadığını göstermektedir⁸⁰.

73 el-Cüveynî, *el-Bürhân fî Usûli'l-Fıkıh*, thk. Abdulazîm Mahmûd ed-Dîb, I-II, Mısır, 1418, I, 304.

74 Bkz. el-Gazzâlî, *el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, Dâru Sadır, Mısır, 1324, II, 195.

75 Bkz. el-Gazzâlî, *el-Menhûl min Tâliâtî'l-Usûl*, Dâru'l-Fıkr, Dımeşk 1400/1980, s. 211, 212.

76 el-Gazzâlî, *a.g.e.*, ay.

77 el-Mîlânî Âyetullah es-Seyyid Ali el- Huseynî, *es-Sahîhân fî'l-Mizân*, Merkezü'l-Hakikî'l-İsâmî, Kum trz. S. 49-51.

78 es-Subkî, *el-İbhâc, fî Şerhi'l-Minhac*, Dâru'l-kütübil-ilmîyye, Beyrut, 10404, I, 383.

79 İbn Hazm, *el-İhkâm fî Usul'i-İhkâm*, Daru'l-Hadis, Kahire 1. Baskı, 1404, III, 283.

80 el-Mübârekfûrî, *Tufetü'l-Ehvezî*, VIII, 496.

Görüldüğü üzere söz konusu rivâyetlerin sahih olmadığını söyleyenler diğer âlimler tarafından hadisleri bilmemekle; bir önceki âlimin hatasını tekrarlamakla itham edilmişlerdir.

Diğer taraftan söz konusu âyeti Hz. Ömer'le Hz. Peygamber'in neden farklı anladıklarını hadis şârihleri izah etmeye çalışmışlardır. el-Aynî'ye göre Allah Resûlü "yetmiş" sayısının hakikî manasını dikkate almış; Hz. Ömer ise tam aksine mübalağa manasını esas almıştır. Hz. Peygamber bu sayıyı bir şart saymıştır. Yani yemiş defa istiğfar edersen Allah affetmeyecek. Fakat yetmiş den fazla istiğfar yaparsan Allah affedebilir. Hz. Peygamber zahire hükmederek Hz. Ömer'in "O münafıktır" sözüne itibar etmemiştir. Hz. Ömer, münafıklara karşı çok sert davranan bir yapıya sahipti. Hz. Peygamber ise dine bir ucundan bağlananlara karşı da şefkatli idi. Ve Abdullah b. Übeyy'in oğlunun gönlünü kazanmak istiyordu. Böylece Hz. Peygamber en güzelini yapmıştır⁸¹.

İbn Hazm (v.H.456)' göre bu hadiste her şeyin zahirine göre yorumlandığı açıktır. Âyette nehiy kalıbında(onlar üzerinde istiğfar etme) diye açık bir ifade yoktur. Bu olmayınca Arap dilini en iyi bilen Hz. Peygamber âyetteki (أو) edatının muhayyerlik manasını esas almıştır. Hz. Ömer ise hayrı murad ederek içtihadda bulunmuş fakat isabet etmemiştir. Allah, Peygamberini bu hususta muhayyer bırakmıştır. Başka bir âyetle yasaklanmadıkça Hz. Peygamber'in onlar için istiğfar etmesi mubahtır.

Bu değerlendirmeleri verdikten sonra söz konusu hadislerin sıhhati hususunda gözden kaçan bir şeyin olup olmadığını tespit edebilmek için Hz. Peygamber'in "Yetmişten fazla istiğfar ederdim." veya "yemişten fazla istiğfar edeceğim." ifadesinin içerisinde bulunduğu ve makalemizde ele aldığımız iki rivayeti ele alalım. Bu rivayetlerden birisi İbn Abbas Hadisi diğeri de İbn Ömer Hadisidir.

1. İbn Abbas Hadisinin Buharî de ki Senedi ve Bu Senedde Bulunan Raviler:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ وَ قَالَ غَيْرُهُ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ
ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ

1. Yahya b. Bükeyr Ebu Zkeriyya en-Neysâburî:

Buhari, Müslim, Tirmizi, ve Nesaî'nin hocası. Pek çok hocadan ders almıştır. Hocaları arasında el-Leys b. Sa'd da vardır. Güvenilir bir hadisçidir. H.226'da vefat etmiştir⁸².

81 el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XVIII, 273.

82 İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, XI, 259; İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-Tâdil*, 1223.

2. el-Leys b. Sa'd Abdurrahman el-Fehmî Ebü'l-Haris:

Buhari, Müslim, Ebu Davud Tirmizi, Nesaî'nin ve İbn Mâce'nin güvenip rivayetlerini kitaplarına aldıkları meşhur hadisçilerden birisidir. Pek çok hocadan hadis almıştır. Hocaları arasında Ukayl de vardır. Güvenilir bir hadisçidir⁸³. H.175'de vefat etmiştir⁸⁴.

3. Ukayl b. Halid b. Ukayel el-Eylî:

Buhari, Müslim, Ebu Davud Tirmizi, Nesaî'nin ve İbn Mâce'nin güvenip onun rivayetlerini kitaplarına aldıkları meşhur hadisçilerden birisidir. Pek çok hocadan hadis almıştır. Hadis aldığı hocalarından birisi de ez-Zührî'dir. Güvenilir. Bir ravidir⁸⁵. H. 141 veya 142'de vefat etmiştir⁸⁶.

4. ez-Zuhrî Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdillâh b. Şihab:

Medine'nin hadis hafızı, on sahabiye görmüş, el-Leys: “ onun gibi bir alim görmedim” demiştir. İdrak etmiş olduğu sahabilerden hadis aldığı gibi tabiiilerden de hadis almıştır. Hocaları arasında Ubeydullah b. Ubeydullah vardır. H.124'de vefat etmiştir⁸⁷.

5. Ubeydullah b. Adillâh b.Utbe b. Mesûde el-Hüzelî:

A'ma olup Medine'nin yedi fakihinden biridir. Hafızası güçlüdür Öğrendiğini asla unutmaz. Aynı zamanda şairdir. Rivayetlerine güvenilen bir alimdir⁸⁸. Kaynaklar vefat tarihi olarak H.94, 95, 98, 99 gibi farklı rakamlar zikretmektedirler⁸⁹.

İncelmeye tabi tutulan bu hadisin ravileri güvenilir, sendinde kopukluk yoktur. Hadisin metnine yukarıda sözü edilen alimlerden başka itiraz eden yoktur.

2. İbn Ömer Hadisi Birinci Rivâyeti:

Bu rivayet, Buhârî ve Müslim'de bulunan müttefkun aleyh hadistir. Hadisin senedinde yer alan raviler:

83 İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VIII, 412; İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-Tâdil*, II, 615.

84 İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-Tâdil*, II, 615; İbn Hibbân *es-Sikat*, VII, 360.

85 İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VIII, 228.

86 İbn Hibbân *es-Sikat*, VII, 360.

87 ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, I, 108; İbn Hacer *Tehzibü't-Tehzib*, IX, 395; İbn Hibbân *es-Sikat*, V, 349.

88 İbn Hacer *Tehzibü't-Tehzib*, VII, 23; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, I, 78; es-Süyûtî, *Tabakâtu'l-Huffâz*, I, 39.

89 es-Süyûtî, *Tabakâtu'l-Huffâz*, I, 39.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُثَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ
نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ

1. Ebu Bekr b. İbn Ebî Şeybe Abdullah b. Muhammed:

Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd, İbn Mâce, İbn Sa'd gibi pek çok alimin hadis aldığı, el-Musannef adlı eserin yazarı, güvenilir bir muhaddistir. H.235' de vefat etmiştir⁹⁰.

2. Ebû Üsâme, Hammâd b. Üsâme el- Kureşî:

Altı ana hadis kitabının müellifleri, bu ravi'nin içinde yer aldığı senede güvenerek hadis almıştır. Pek çok hocadan hadis almıştır. Çok talebe yetiştirmiştir. Hocaları arasında İbn Ebû Şeybe; öğrencileri arasında Ubeydullah b. Ömer vardır. Güvenilir bir ravidir. H.201'de vefat etmiştir⁹¹.

3. Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Asım b. Ömer b. El-Hattâb el-Adevî :

Medine'nin yedi fakihinden birisidir. Hadis otoriteleri tarafından çok güvenilir olduğu ifade edilen bir ravidir. Pek çok hocadan hadis almıştır. Hocaları arasında Nafi' vardır⁹². H.147'de vefat etmiştir⁹³.

4. Nafi' Ebu Abdillah:

Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır. Pek çok sahabîden hadis almıştır. Güvenilir bir ravidir. Öğrencileri arasında Ubeydullah b. Ömer da vardır. H.117'de vefat etmiştir⁹⁴.

Bu inceleme sonucuna göre Abdullah b. Übeyy'in namazının kılınmasına itiraz eden Hz. Ömer'e karşı Hz. Peygamber'in muhayyer kılındığını söylemesi ve ardından da yetmişten fazla istiğfar ederim ve edeceğim diye açıklamada bulunduğunu gösteren rivayetler sahihtir. Müttekellim usulü Fıkıh alimlerinin hadislerin sıhhatine yönelik iddialarını kabul etmek mümkün değildir. Bir konudaki bütün hadisleri görmeden, Hz. Peygamber'in bir şeyi ne zaman, neden niçin yaptığını veya söylediğini araştırmadan hadislerde geçen kelimelerin anlamına göre veya kendi mantığımıza göre Hz. Peygamber bunu söylemez diyerek bir hadisi reddetmek günümüz de rastlanan bir hatadır. Diğer taraftan

90 Bkz. ez-Zehabî, *el-Kâşif*, I, 592; ez-Zehabî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, II,432; Yardım Ali, "İbn Ebû Şeybe" DİA, İst.1999, XIX, 442-443.

91 Bkz. İbn Hacer, *Tezibü't-Tehzib*, III,3; ez-Zehabî, *el-Kâşif*, I, 348; İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-Tâ'dil*, III,132; ez-Zehabî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, I, 321; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 222.

92 ez-Zehabî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, I, 160; İbn Hacer, *Tezibü't-Tehzib*, VII, 35; el-Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebîr*, V, 395.

93 ez-Zehabî, *el-Kâşif*, I, 658;

94 İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-Tâ'dil*, V III, 451; el-Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebîr*, VIII, 84.

Enes b. Mâlik'ten gelen ve Abdullah b. Übeyy'in namazını kılariken Cebrail(a. s.)'in gelip Hz. Peygamber'in eteğini çektiği bunun üzerine Hz. Peygamber'in onun cenâze namazını kılmadığını ifade eden rivâyetin senedi olmadığı gibi hadis kaynaklarında da yoktur⁹⁵.

Buna göre Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazını kılmıştır.

H. Abdullah b. Übeyy'in Cenâze Namazını Niçin Kıldı?

Öyle anlaşılıyor Yüce Mevlâ Hz. Peygamber'i bu hususta muhayyer bırakmış. Tabii ki, muhayyerlikte mecburiyet söz konusudeğildir. Yani Hz. Peygamber Abdullah b. Übeyy'in namazını kılmayabilirdi. Üstelik Abdullah b. Übeyy'in bu alakaya layık olduğu da söylenemez.

Şu halde Hz. Peygamber'in onunla bu kadar ilgilenmesi ve gömleğini vermesi ve namazını kılmasının hikmeti nedir?

Bunun esas hikmetini Hz. Peygamber'in misyonunda aramak gerekir. Zira Hz. Peygamber bir hidayet rehberi ve bir rahmet peygamberidir. Hiç kimseyi ihmal etmeyen çok geniş bir ufka sahiptir. O sadece kendisine kucak açan Ensar'la veya kendisiyle beraber hicret eden Muhacirlerle değil; aynı zamanda İslam'a kapalı olan, kendisine karşı küstahça davranan veya Müslüman görünüp gerçekte münafık olanlarla da ilgilenirdi. O herkese gider tebliğini yapardı. Bu nedenle kendisine hiç iltifat etmeyen ve hatta kendisi bir siyasi rakip kabul eden Abdullah b. Übeyy'le de ilgilendi ve gereken tebliğini yaptı.

Nihayet Abdullah b. Übeyy zahiren Müslüman oldu. Fakat Müslüman olduktan sonra da bir sürü çelişkili davranışlar sergiledi. Aslında onun yaptığı her şeyi Hz. Peygamber gayet iyi biliyordu. Buna rağmen Hz. Peygamber, onun için münafık sözünü kullanıp ta onu dışlamadı. Hz. Peygamber sadece onun değil hiçbir münafığın nifakını yüzüne vurmadı, yumuşak davrandı ve belki de onların inanacaklarını temenni etti. Onları hep kazanmaya çalıştı. Tıpkı kendisini mesleğine adanmış bir tabip gibi hastanın huysuzluklarına ve aksiliklerine hiç aldırış etmeden elinden geleni yaptı. Zira bu, Hz. Peygamber'in bir göreviydi.

H. Peygamber Zahirî göre hüküm verirdi. Abdullah b. Übeyy de namaz kılan ve zahiren Müslüman olan birisi idi.

Abdullah'ın hayatının son demlerinde Hz. Peygamber'den gömleğini istemesi ve onun tarafından cenâze namazını kılması ricada bulunmasının Hz. Peygamberin de bu hususta ona söz vermesinin bu hususta önemli olduğu söylenebilir. Zira her ne olursa olsun kendisine el açıp bir istekte bulunan kimseye Hz. Peygamber'in hayır demesi söz konusu değildir.

95 Bkz. el-Kurtûbî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân, VIII, 218.

Diğer taraftan Abdullah b. Übeyy denince sadece onu tek bir kişi olarak değil, onun oğlunu ve çevresini dikkate almak gerekmektedir. Zira Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah sahâbenin ileri gelenlerinden çok samimi bir Müslümandı. Bedir ve ondan sonraki savaşlara katılarak Hz. Peygamber'in maiyetinden hiç ayrılmamıştı. Hz. Ebu Bekir'in hilafeti zamanında Yemâme savaşına katılarak orada şehid oldu⁹⁶. Babasının cenâze namazının Hz. Peygamber tarafından kılınması bu sahabî için bir onur kaynağı idi. Rahmet peygamberinin onun hatırını kırması oldukça zordu. Nitekim Kâmil Miras da aynı hususu şöyle ifade ediyor: "Hz. Peygamber'in Abdullah b. Übeyy'in cenâzesine karşı gösterdiği derin alakaya gelince, bu hususta ilk hatıra gelen şey, oğlu Abdullah'ın taltif buyrulmasıdır⁹⁷."

Abdullah b. Übeyy sıradan bir münafık değildi. Kendisini kamufle edebiliyordu. Yaptığı her şeye bir kılıf bulabiliyor, kendi çevresindeki insanları yaptıklarının doğruluğuna da inandırabiliyordu. Bu nedenle Abdullah b. Übeyy'e saygı duyan yığınla insan vardı. Zira o kabilesinin seçkini, sözü dinlenen bir ferdi idi. Kavmiyetçiliğin ve akrabalık bağının etkisiyle ona bağlılık içerisinde olanlar pek çoktu. Bu insanları küstürmemek, İslâm'a girişlerini kolaylaştırmak veya girmiş olanların da kalışlarını pekiştirmek için Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazı kılması olmalıdır. Düşünüyordu ki, Abdullah b. Übeyy'in cenâze namazını kılması, onu seven ve sayanları olumlu etkileyecekti. Nitekim Şârih el Aynîn kaydettiği bir rivayete göre Hz. Peygamber'in Abdullah b. Übeyy'e gömleğini vermesinin sebebi sorulduğunda şöyle bir açıklamada bulunmuş: "Doğrusu benim gömleğim onun kendisini Allah'tan gelecek bir azaptan kurtarmayacaktır. Faka ben bu sayede onun kavminden birilerinin Müslüman olmasını (nifaktan ulmasını umuyorum. Nitekim Hz. Peygamber'in bu hareketi sayesinde Hazrec'den bin kişi nifaktan kurtulmuştur⁹⁸. Bu azımsanacak bir şey değildi. Ama herkesin bunu kavraması söz konusu değildi. Zira hiçbir kimse Hz. Peygamber'in ufkuna sahip değildi. Nitekim bu durumu gören Hz. Ömer, cenâzede yaptığı işten dolayı pişman olmuş ve şöyle demiştir: "O günden sonra Allah Resûlüne karşı böyle cüretkâr davrandığıma şaşırdım. Allah ve Resûlü daha iyi bilir"⁹⁹. Bu hadiseden sonra Medine'de münafıkların toplu nifak hareketleri kurdu, Ferdî nifak hareketleri de söndü¹⁰⁰. Öyle anlaşılıyor ki, eğer Hz. Peygamber tersini

96 İbn Hişâm, *es-Sıretü'n-Nebeviyye*, III,305; *İbn Kesîr*, el-Bidaye ve'n-Nihâye, VI, 388; el-Hâkim, *Müstedrek*, III, 679; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV,155; ez-Zebîdî, *Tecrid-i Sarîh*, IV, 344.

97 *ez-Zebîdî*, *Tecrid-i Sarîh*, IV, 345.

98 el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, VIII, 54; XVIII, 273.

99 et-Tirmizî, *Tefsîr*, 10.

100 Sezikli, Ahmet, *a.g.e.*, s.169.

yayıp Abdullah b. Übeyy'in cenâzesini kılmayıp ona ilgi göstermeseydi belki de Müslümanların huzurunu kaçıran bu nifak hareketi devam edecekti.

Sonuç

Abdullah b. Übeyy, Medine halkının güvendiği, çevresi geniş, sözü dinlenen bir liderdir. Medine halkının reisi olmak ve reislik tacını giymek üzere idi. Fakat Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret etmesi ile bu gerçekleşmedi ve hevesi kursağında kaldı. Bu nedenle Abdullah b. Übeyy, Hz. Peygamber'e karşı içten içe kin beslemektedir. Krallığını elde etmenin mücadelesini vermektedir. Fakat Müslüman olmadan bunu başarması kolay değildi. Zira halk Hz. Peygamber'e yönelmişti. Günden güne Medine'de Müslümanların sayısının çoğaldığını ve kedisinin yalnız kalacağını fark eden Abdullah b. Übeyy, Bedir zaferinden sonra bu mücadeleyi Müslüman olarak sürdürmeyi tercih etti.

İslam toplumuna dahil olduktan sonra çelişkili davranışlar sergiledi. Bir taraftan mescitte Cuma namazından sonra Hz. Peygamber'e övgüler yağdırırken, diğer taraftan savaşlarda O'nu yalnız bıraktı. Müslümanlara hakaret içeren sözler söyledi, onların moralini bozdu. Zaman zaman onlara iftira etti. Yahudiler ile işbirliği yaptı. Ancak yaptıklarının yanlış olmadığına çevresindeki insanları ikna edebiliyor ve kendisini haklı gösterebiliyordu. Bu nedenle Abdullah b. Übeyy'in arkasında kendisine inanan ve onunla hareket eden pek çok insan vardı.

Hz. Peygamber, Abdullah b. Übeyy ve grubunun yaptıklarından haberdardı. Onların entrikalarına karşı tedbirli idi. Bununla beraber Allah Resûlü onları dışlamadı, onlara, dinden dönen mürtedlerin hükmünü uygulamadı. Daha açıkçası Müslüman olduklarını söyleyen bu insanlara müslüman muamelesi yapmaya devam etti. Yüce Allah'ın, münafıklarla ilgili beyan ettiği şeyler, umumî hususlar olup belli birtakım şahısları tayin edici değildi. Bu ifadelerle hedeflenen, onları caydırmak ve uyarmak, bu şekilde kötü akıbetlerini görerek aralarında tevbe etmeye hazır olanların tevbe etmelerini sağlamaktı.

Nihayet Abdullah b. Übeyy hastalanmış, Hz. Peygamber'den kefenini istemiş, namazını kılmasını talep etmiştir. İslam'a karşı bir adım atmıştır. Hz. Peygamber'de onun istediklerini yapmaya söz vermiştir. Öldükten sonra Hz. Peygamber'in değerli sahâbîsi ve aynı zamanda Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah aynı şeyleri Hz. Peygamber'den istemiştir.

Abdullah b. Übeyy'in yaptıklarını ve Müslümanlar aleyhine söylediklerini hatırlayan Hz. Ömer' buna İtiraz etmiştir. Hz. Ömer'in bu itirazın rağmen Hz. Peygamber, Abdüllah b, Übeyy'in namazını kıldırmıştır.

Hz. Ömer'in olaylara bakışı ve sosyal olayları çözme yöntemi çok farklıdır. Zira Abdullah b. Übeyy böyle bir muameleye layık biri değildir. Tam aksine o,

boynu vurulması bir adamdır. Hadi bundan vaz geçtik bir de Hz. Peygamber'in onun namazını kılması bu olacak iş değildir. Ama rahmet Peygamber'inin ufku, olaylara bakış tarzı ve sosyal olayları çözme yöntemi çok farklı ve daha isabetlidir.

Nitekim Abdullah b. Übeyy'i seven, hami kabul edip etrafında kümeleyen pek çok insan, Hz. Peygamber'in bu tavrı karşısında samimi Müslüman olmuş ve Medine'de nifak hareketi son bulmuştur. Bunu gören Hz. Ömer, kendi tavrının isabetli olmadığını itiraf etmiştir.

Bu olayda Hz. Peygamber'i muhayyer bırakan Allah, Tevbe sûresinin seksen dördüncü âyetiyle münafıklar üzerine namaz kılmayı yasaklamış, Hz. Peygamber de artık hiçbir münafığın cenâze namazını kılmamıştır.

Bu inceleme sonucuna göre Abdullah b. Übeyy'in namazının kılınmasına itiraz eden Hz. Ömer'e karşı, Hz. Peygamber'in, muhayyer kılındığını söylemesini ve ardından da "Affedileceklerini bilseydim onlar için yetmişden fazla istiğfar ederdim" veya "edeceğim" diye açıklamada bulunduğunu gösteren rivayetler sahihtir. Zira söz konusu hadisler, Buhâri ile Müslim'in her ikisinin ittifakla sahih kabul ederek sahihlerine aldıkları hadislerdendir. Ayrıca Nesaî, Tirmizî ve daha pek çok kaynakta bu hadisler mevcuttur. Ve hiçbir hadisçi bu hadislerin sıhhatine itiraz etmemiştir.

Bazı mütekellim usulü fıkıh âlimlerinin bu hadislerin kaynaklarda bulunmadığı veya sahih olmadıklarına yönelik iddialarını doğru kabul etmek mümkün değildir.

Görünen o ki, bir konudaki bütün hadisleri görmeden, Hz. Peygamber'in bir şeyi ne zaman, niçin, neden yaptığını veya söylediğini araştırmadan hadislerde geçen kelimelerin Arap dilindeki kullanımına veya kendi mantığımıza göre 'Hz. Peygamber bunu söylemez' veya 'bunu yapmaz' diyerek bir hadisi reddetmek bilimsel değildir. Hadisleri kabul veya red ederken acele etmemek, gerekli araştırmayı yapmak konuya bütüncül yaklaşmak bizim bu tür hatalara düşmemizi önleyecektir.

Kaynakça

Abd b. Humeyd b. Nasr Ebû Muhammed, *el-Müsned*, thk. Subhî es-Semerrâi, Mektebetü's-Sünne Kahire, 1408/1988.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Mısır, 1375/1956.

el-Aynî, Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ, *Umdetü'l-Kârî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, trs.

el-Bakillânî, *et-Takrîb ve'l-İrşâd*, thk. Abdulhamîd b. Ali Ebu Züneyd I-III, Müessestü'r-Risâle, 1418/1990.

el-Begavî el-Hüseyn b. Mesûd, *Mâlimü't-Tenzîl*, Dâru Tayyibe, Riyâd 1411.

- el-Belâzûrî Ahmed b. Yahya, *Ensâbü'l-Eşrâf*, Kahire 1959.
- el-Bezzâr Ebu Bekir b. Ahmed, *Müsndü'l-Bezzâr*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine 2009.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Camiu's-Sahib*, İst. 1979.
....., et-*Tarihü'l-Kebîr*, Dâru'l-Fikr, trs.
- el-Cuveynî, *el-Bürhân fî Usûli'l-Fıkḥ*, thk. Abdulazîm Mahmûd ed-Dîb, Mısır 1418.
- Çağatay Neşet, *İslam'dan Önce Arap Tarihi*, Ankara 1963.
- Deniz, Tekin, *Abdullah b. Übey b. Selûl Ve Hz. Peygamber'le İlişkileri*, Ankara Üniver-
sitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- Ebü's-Süüd Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî Beyrut trs.
- el-Gazzâlî, *el-Menhûl min Tâliâtî'l-Usûl*, Dâru'l-Fikr, Dîmeşk 1400/1980.
....., *el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, DâruSadır, Mısır,1324.
- el-Hâkim Ebu Abdllah en-Neysâbü'rî, *el-Müstedrek*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ', Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1411/1990.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdilberr en-Nemerî, *el-İstiâb fî Mârifeti'l-Ashâb*, thk. Ali el-Becâvî Kahire trs.
- İbn Ebî Hatim, Abdurrahmân İbn Ebî Hatim er-Razî, *el-Cerh ve't-Tâdîl*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1271/1952.
- İbn Hacer Ahmed b. Alî el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, Dâru'l-Ma'rif , Beyrut.
....., *Tehzibu't-Tehzib*, Dâru'l-Fikr 1404/ 1984.
- İbn Hazm, *el-İhkâm fî Usul'i-İhkâm*, Daru'l-Hadîs, Kahire 1. Baskı, 1404.
- İbn Hibbân Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebû Hatim el-Bustî, *es-Sikat*, thk. es-Seyyid Şerefüddîn Ahmed, Dâru'l-Fikr 1395/1975.
- İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Beyrut, 1391/1971.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk, *es-Sîre*, thk. Muhammed Hamîdullah, Konya 1401/1981, I,303;
- İbn Kesîr İsmâil b. Ömer b. Kesir, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Ma'rif,Beyrut, 1393/1975.
....., *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Mektebetü'l-Meârif, Beyrut trs.
....., *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, Kahire 1390/1971.
- İbn Mâce Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, thk. M. Fuad Abdalbâkî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arbî,1395/1975.
- İbn Sa'd Ebû Abdillâh Muhammed, et-*Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâru Sadır, Beyrut trs.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn, *el- Kâmi fi't-Tarih*, Beyrut 1385/1965.
- Koçyiğit Talat, "Abdullah b. Übey b. Selûl", DİA, İstanbul 1988.
- Köksal M. Asım *İslâm Tarihi*, Şamil Yayınevi, İst. trs. X, 251-252.

- el-Kurtubî Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li- Abkâm'i-Kur'an*, trs.
 el-Meydânî Abdurrahman Hasan, *Zabiretü'n-Nifâk*, Dâru'l-Kalem, Dımeşk, trs.
 el-Milânî, Âyetullah es-Seyyid Ali el-Huseynî, *es-Sahîhân fi'l-Mizân*, Merkezü'l-Hakîkî'l-İsâmî, Kum trs.
- el-Mubarekfürî, Ebü'l-Alâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîmi, *Tufetu'l-Ehvezî b. Şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- Müslim Ebu'l-Husyn el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîb*, thk M. Fuad Abdulbâkî , Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, Beyrut 1972.
- en-Nesâî Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, Beyrut trs.
- Sezikli Ahmet, *Hiz. Peygamber, Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994.
- es-Subkî, *el-İbhâc, fi Şerhi'l-Minhac*, Dâru'l-kütübil-ilmîyye, Beyrut, 10404
- es-Süyûtî Celâluddîn Abdurrahmân b. Kemal, *ed- Dürrü'l- Mensûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1993.
-, *Tabaktu'l-Huffâz*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye Beyrut trs.
- eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, Dâru'l-Fikr, trs.
- et-Taberânî Ebul-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, *el- Mu'cemül-Kebîr*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem el-Mevsil 1404/1983.
-, *el-Mu'cemül-Evsad*, Kahire 1415.
- et-Taberî Ebû C'afar b.Muhammed, *Câmiu'l-Beyân 'an Têvîli Âyi'l-Kur'an* Ahmed Muhammed Şâkir, Müessesetü'r-Risâle Mısır 1402/2000
-, *Târihu'l Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Beyrut trs.
- et-Tahâvî, Ebû C'afar Ahmed b.Muhammed et-Tahâvî, Şerhu Meânî'l-Asâr, thk. Muhammed Zühr'i en-Neccâr, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1399
- *Şerhu Müşkili'l-Asâr*, thk Şuayb el-Arnaud, Müessestü'r-Risâle, 1415/1915.
- et-Timizî Ebû İsâ Muhammed b. Sevre, *el-Câmiu's-Sahîb*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1403/1983.
- Vâkıdî Muhammed b. Ömer, *Kitabü'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones, Beyrut, 1966.
- Yardımlı Ali, "İbn Ebû Şeybe" DİA, İst.1999, s.442-443.
- Yazır Ahmed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Feza Gazetecilik A.Ş. İst. trs.
- ez-Zebîdî Ahmed b. Abdüllatif *Sahîb-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi* terc. Ahmed Naim Kâmil Miras, Ankara 1970.
- ez-Zehbî, Muhammed b. Ahmed Ebû Abdillâh ed-Dımeşkî *Tezkiratu'l-Huffâz*, Beyrut. trs.
-, *el-Kâşif fi Marîfeti Men lehu Rivâyetün fi'l-Kütübî's-Sitte*, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, Cidde, 1413/1992.
- ez-Zemahşerî, Cârullah Muhammed b. Ömer, *el-Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzil fi Vucûhi't-Tevîl* Beyrut trs.